

PRACE NAUKOWE W ZAKRESIE PEDAGOGIKI SPECJALNEJW 20-lecie PRL

W sprawozdaniu tym podajemy w układzie działowym:

- 1/ prace naukowe Instytutu Pedagogiki Specjalnej oraz autorów współpracujących z nim lub tych, którzy nie występują w swej pracy naukowej w ramach określonej instytucji,
- 2/ prace naukowe instytucji, które jako całość wniosły swój wkład w myśl naukową pedagogiki specjalnej.

Uwzględnialiśmy tu nieraz prace rozmiarami drobniejsze, ale mające znaczenie dla rozwoju myśli naukowej w danym zakresie. W ogóle jednak musimy zaznaczyć wyraźnie że napewno będą tu pominięte prace, do których nie mieliśmy dostępu a mogą być bardzo cenne, lecz nie są jeszcze opublikowane w całości oraz prace, których wartość naukowa mogła ująć naszej uwagi.

W okresie przedwojennym życie pedagogiki specjalnej ogniskowało się w kręgach osób związanych bezpośrednio lub pośrednio z Instytutem Pedagogiki Specjalnej. Wynikało to z zadań Instytutu - kształcenia kadr pracowników pedagogiki specjalnej w zakresie jej prac organizacyjnych, dydaktyczno-wychowawczych i naukowych /czego wyrazem są artykuły w czasopiśmie Szkoła Specjalna, których wiele stanowi podstawy późniejszych szerszych opracowań problemów pedagogiki specjalnej/.

W czasie wojny Instytut uległ katastrofalnemu wprost zniszczeniu, lokal został zbombardowany, bogaty księgozbiór, pomoce naukowe, instalacje pracowni, bogate zbiory materiałów naukowych, muzeum szkolnictwa specjalnego, całe urządzenie Instytu-

tu i szkoły świeżeń - wszystko to uległo zagładzie. Prawdziwy jednak tragizm dziejów Instytutu w okresie wojny kryje się dopiero w ponurym losie tych wszystkich, którzy go tworzyli i o wartości jego prac stanowili. Zginęli bowiem prawie wszyscy z pięknie zharmonizowanego zespołu profesorów i innych pracowników, którzy wartością swej pracy wieloletniej w Instytucie zawazyli na jego rozbudowie, wpłynęli twórczo na rozwój prac pedagogiki specjalnej w Polsce i na ich poziom. Liczba zmarłych, poległych, zamordowanych i zamęczonych w obozach profesorów Instytutu jest przerażająca w stosunku do ogółu wykładowców w tej instytucji.

Zniszczeniu uległy również liczne szkoły specjalne, które stanowiły cenne warsztaty prac badawczych w zakresie pedagogiki specjalnej. Przetrwała jednak wielka zdobycz zainicjowane przez Instytut, a twórczo rozwinięta i wyeksperymentowana przez nauczycieli metoda ośrodków pracy.^{1/}

Zostały też już założone podstawy polskiej myśli pedagogicznej w zakresie badań nad upośledzonymi i niedostosowanymi społecznie. Między innymi po wojnie prace naukową oparł Instytut na opracowanych przezeń przed wojną podstawowych tezach, wśród których jedną z najważniejszych było teza podówczas nowa, ujmująca problemy pedagogiki specjalnej jako całościowy i integralnie ze sobą związany. Miało to swój wyraz w organizacji Instytutu, w którym położony był nacisk na wspólne /poza specjalistycznymi/ podstawowe problemy wszystkich upośledzeń zarówno z zakresu wspólnych mechanizmów odchyleń od normy jak i wspólnych dróg rewalidacyjnych, jakimi są - i to jest również

1/ Analiza wartości rewalidacyjnych metody ośrodków pracy - Szkoła Specjalna Nr 1, 1957r.

Uzasadnienie w świetle nauki Pawłowa wartości rewalidacyjnych metody ośrodków pracy w szkole specjalnej. - Studia Pedagogiczne t.II 1955r.

zdobyczą myśli Instytutu - kompensacja, korektura i usprawnienie.

Tak sformułowana problematyka była nowym wkładem w ówczesny stan wiedzy pedagogiki specjalnej i jednocześnie stanowiła podstawę dalszych naukowych i dydaktycznych prac Instytutu.

W zakresie prac kompensacyjnych podjęta została przez Marię Grzegorzewską długofalowa praca nad zjawiskiem kompensacji niewidomych i głuchych. Stanowiła kontynuację i pogłębienie badań przeprowadzonych jeszcze przed wojną i opublikowanych w Psychologii Niewidomych, tom I /tom II spłonął w czasie Powstania Warszawskiego - jako maszynopis już przygotowany do druku/.

Częściowo, wyniki ówczesne tych badań były wygłoszone na Sesji Problemowej Komisji Kompensacji Czynności Narządów Zmysłów PAN dn.11.IV.58r. i opublikowane w Nr XVI Zeszytów Problemowych Nauki Polskiej PAN, Zakład Ossolińskich 1959r.

Do tego cyklu badań należą badania nad wyobrażeniami zastępczymi jako jednej ze swoistych form kompensacji w przystosowywaniu się głuchych do świata słyszących /Szkoła Specjalna Nr 6, 1959r./.

Obecnie te badania, prowadzone razem z docent dr Janiną Doroszewską, weszły w zakres badań Komisji Kompensacji czynności narządów zmysłów PAN, która subsydiuje badania prowadzone zespołowo w terenie.

W zakresie prac nad niewidomymi duży wkład pracy w poznaniu swoistości psychicznych niewidomych wniósł Włodzimierz Dolański wartościowymi przyczynkami drukowanymi w ciągu 20-lecia w licznych artykułach. Do grupy niewidomych pracujących naukowo zaliczyć należy również Stanisława Żemisa.

W zakresie prac nad ociemniałymi Zofia Sękowska opracowa-

ła rozprawę doktorską na temat: Próba wyjaśnienia procesu adaptacji osobistej i społecznej człowieka ociemniałego. Autorka dalej prowadzi badania w tym zakresie, biorąc specjalnie pod uwagę dorosłego człowieka ociemniałego.^{1/}

W zakresie problemów tyflogicznych należy podkreślić ważny wkład Zakładu Tow. Opieki nad Ociemniałymi w Łaskach, który podjął opracowanie problemu szerszego niż dotychczas dostosowanie zawodów do możliwości niewidomych. Kierownik działu szkolenia zawodowego - Henryk Ruszczyk - opracowuje podstawy naukowe tego doboru oraz eksperymentuje bogaty zestaw projektowanych różnokierunkowych zawodów w uwzględnieniu również i niewidomych z uszkodzeniami narządów ruchu /np. niewidomy tkacz z protezami obu rąk i jednej nogi/.

Ważnym wkładem naukowym do badań z zakresu nie tylko psycho-pedagogiki specjalnej ale i psychologii ogólnej są również prowadzone w tym zakresie pod kierunkiem M. Grzegorzewskiej przez szereg lat, obserwacje nad rozwojem głuchoniemⁿej wychowanki Łasek Krystyny Hryszkiewicz^z.

Praca ta została opublikowana przez PWN pt. Obserwacje nad rozwojem głuchociemⁿnej Krystyny Hryszkiewicz /1963/.

Zaniedbanym dosyć zagadnieniem wychowania fizycznego niewidomych zajął się Jan Dziedzic. Notujemy tutaj dwie jego prace: Zagadnienie wychowania fizycznego w rewalidacji niewidomych. /Szkoła Specjalna Nr 3 1958r./ oraz tegoż autora Sprawność i ochrona wzroku niewidzących na zajęciach wychowania fizycznego. /Szkoła Specjalna Nr 4 1963r./.

Po przeprowadzonej z inicjatywy Związku Niewidomych 1957r

1/ Zofia Sękowska: Kompensacja zmysłu wzroku u ludzi ociemnia-
łych. Szkoła specjalna Nr 3, 1963r.

ankietyzacji niewidomych przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej Stefan Lopatto opracował ujęcie liczbowe spraw dotyczących niewidomych i ślepoty w ogóle co dało materiał do podniesienia rozwoju akcji zmierzającej do ograniczenia skutków ślepoty oraz do lepszego rozwiązywania zagadnień niewidomych w PRL.

W organizacji szkolnictwa dla g ł u c h y c h różnych krajów zaznacza się coraz wyraźniej tendencja specjalizowania zakładów i szkół dla rozmaitych grup dzieci i młodzieży głuchej z przystosowaną dla nich szkołą, programem i metodą pracy.

W Polsce Ludowej reformę tę zainicjował Wacław Tułodziecki w 1952r. przez zorganizowanie w Instytucie Głuchoniemych w Warszawie Ośrodka Selekcji dzieci z wadami słuchu i mowy. Stop-

niowo, wskutek tego, różne zakłady i szkoły specjalizują się w programie, urządzeniu i metodzie pracy w kierunku rewalidacji różnych grup głuchych wyselekcjonowanych przez ten ośrodek.

Wacław Tułodziecki opracowuje elementarz do nauczanie głuchych i daje nauczycielowi przewodnik metodyczny do tej pracy. Wprowadza go również w zastosowanie metody ośrodków pracy w nauczaniu głuchych.

W literaturze tego działu pracy należy zasygnalizować pracę Kazimierza Głogowskiego o wpływie środowiska na rozwój mowy dziecka, oraz pracę Romana Przezwańskiego pt. Zjawiska dotykowe i wibracyjne (1959) oraz szereg artykułów w Szkole Specjalnej. Ciekawe przyczynki /oparte na własnym doświadczeniu/ głównie do nauki czytania z ust wniosek Stanisław Siła Nowicki.

W zakresie opieki wychowawczej nad n i e d o w i d z a c y m i i n i e d o s ł y s z a c y m i M. Grzegorzewska opar-

cować podstawy dydaktyczno-wychowawcze pt. "Podstawy pracy chronionej dzieci w szkole dla niedowidzących" /Szkoła Specjalna Nr 3, 1959r./.

Ten sam charakter ma artykuł pt. Podstawowe założenia higieny życia i pracy w wychowaniu zakładowym niewidomych i głuchych - /Higiena szkolna dla lekarzy, PZWL 1958r./.

W dziale wychowania u p o ś l e d z o n y c h u m y s ł o w o Pracownia Psychopedagogiczna Instytutu opracowała naukowe podstawy selekcji. W związku z tym pracownia ta zaprojektowała i wyeksperymentowała szereg "prób" pozwalających zbadać zakres wiadomości i sposób rozumowania dzieci podejrzanych o niedorozwój.

Pracownia ta dostosowała do potrzeb selekcji testy Termana-Merilla i w dalszym ciągu pracuje nad adaptacją innych testów selekcyjnych. W związku z pracami podjętymi dla Instytutu Pedagogiki Specjalnej F.Felhorska opracowuje wraz z Br.Urbańską i Z.Wojtaszek drugi cykl inwentarza prób do badań selekcyjnych.

Ten sam zespół pracowników podjął badania wychowanków szkoły specjalnej zbierając katamnezy w środowiskach, w których oni obecnie przebywają. Praca ta ^{już} sygnalizowana w artykułach Szkoły Specjalnej.^{1/}

1/ F.Felhorska, Br.Urbańska, Z.Wojtaszek: Losy absolwentów szkoły specjalnej dla upośledzonych umysłowo na podstawie katamnez. /w druku/.

Z.Wojtaszek: Młodzież upośledzona umysłowo z ukończoną szkołą zawodową w życiu zawodowym, rodzinnym i w szerszym kręgu społecznym. Szkoła Specjalna Nr 2, 1962r.

Z.Grobalny: Przyczyny niewykonywania wyuczonego zawodu przez młodzież upośledzoną umysłowo. Szkoła Specjalna Nr 2, 1962r. 1/ F.Felhorska: Młodzież upośledzona umysłowo w pracy zawodowej, 1959r. Nr 1-2 i Młodzież żeńska up.umysł.w życiu zawodowym. 1959 Nr 4-5

Ciekawe zagadnienie katamnez młodzieży upośledzonej umysłowo w świetle jej stosunku do pracy i człowieka - opracowuje obecnie F. Felhorska.

Obecnie pracownicy Instytutu podjęli się opracowania szeregu zagadnień z zakresu nieprawidłowości rozwojowych dziecka debila. /np. H. Seniowowa oraz Z. Wojtaszek - trudności debila w nauce czytania. J. Laskowska - zagadnienie zainteresowania u debila. Br. Urbańska - zagadnienie rysunków u debilów/.

Swoistości rozwojowe dziecka upośledzonego umysłowo na stopniu debilizmu opracował M. Jakubowski /oddane do druku/. Tamże, autor opracowuje dla Zakładu Badawczego Związku Spółdzielni Inwalidzkiej podstawy naukowe wyboru zawodu dla upośledzonych umysłowo. Prace z zakresu upośledzonych umysłowo związane z metodą ośrodków pracy sygnalizujemy dalej.

Do zakresu l i t e r a t u r y o l i g o f r e n o - p e d a g o g i k i autorów spoza Instytutu należy praca Rózyckiej pt. Dziecko o obniżonej sprawności umysłowej. PZWS 1961r. Roman Przezwański: badania w szkole specjalnej ⁽¹⁹⁵⁹⁾ oraz tłumaczenia: Sołowiew "swoistości rozwojowe procesów poznawczych u dzieci opóźnionych w rozwoju umysłowym. PZWS. ¹⁹⁵⁵ ^{PZWS, 1958} Dulniew: Książka dla nauczycieli. M. S. Pawzner i W. I. Łukowski: Dynamika rozwoju dzieci - oligofreników. 1963r.

Prace Pawłowa i jego następców /zwłaszcza korowo-trzewna patofizjologia szkoły Bykowa/ w okresie powojennym dotarły do nas. Okazało się, że teorie te są bardzo płodne dla pedagogiki specjalnej i wobec tego prace w różnych dziedzinach ^{ich} pedagogiki specjalnej poszły w kierunku wykorzystania - wyłączając oczy-

wisście nową interpretację neurofizjologiczną tych tez - dla pogłębienia i rozszerzenia podstaw naukowych w badaniach nad różnymi postaciami upośledzeń i ich możliwą likwidacją. Zwłaszcza było to ważne dla nowopowstającego w niej działu przewlekłe chorych i kalekich.^{1/}

Teorie szkoły Pawłowa zastosowano również do naukowego uzasadnienia wartości rewalidacyjnych metody ośrodków pracy /której wartości zostały już zresztą stwierdzone u długoletniej praktyce w szkole specjalnej/^{2/}.

W związku z zastosowaniem ośrodków pracy w różnych działach szkolnictwa specjalnego opublikowano szereg artykułów, rozpraw dyplomowych w Instytucie Pedagogiki Specjalnej, oraz prac magisterskich w Zakładzie Pedagogiki Leczniczej UW, które stanowią przyczynek do rozpoczętych obecnie prac teoretycznych nad metodą ośrodków pracy. Nr 1-2 Szkoły Specjalnej z r.196 poświęcony był jedynie metodzie ośrodków pracy ze względu na jej wysoką wartość rewalidacyjną i duży dynamizm rozwojowy oraz koniecznej przy jej stosowaniu postawy poszukująco-badawczej i nauczyciela i jego uczniów.

Dużą pomocą w opracowywaniu metody ośrodków pracy^{3/} są

materiały zgromadzone metodycznie w Muzeum Instytutu Pedagogiki

- 1/ Artykuł: Janina Doroszevska, Maria Grzegorzewska: Uzasadnienie potrzeby terapeutyczności wychowania w zakładach leczniczych w świetle patofizjologii korowo-trzewnej, drukowany w Studiach Pedagogicznych w 1955r. /t.II/ ustala kierunki dostosowania tej patofizjologii korowo-trzewnej do działu pedagogiki specjalnej.
- 2/ Uzasadnienia te zostały opublikowane w Studiach Pedagogicznych t.II 1955r. - Maria Grzegorzewska - Uzasadnienia w świetle nauki Pawłowa, wartości rewalidacyjnych metody ośrodków pracy w szkole specjalnej - oraz Maria Grzegorzewska: Analiz wartości rewalidacyjnych metody ośrodków pracy - w Szkole Specjalnej Nr 1, 1957r.
- 3/ W zakresie prac nad tą metodą, zostały wykonane na taśmie magnetofonowej, zapisy lekcji, których opracowywaniem zajmuje się dr Marian Jakubowski.

Wartość metody ośrodków pracy socharakteryzowałam następująco w artykule o jej ~~marzeniu~~ rewalidacyjnym.^{1/}

" Przez swój ścisły związek z życiem metoda ta wprowadza wychowanka w poznanie świata i stopniowo w nurt zmieniającej się rzeczywistości.

Przez położenie nacisku na aktywność dziecka daje możność wyładowania zahamowanych dynamizmów, normowania pracy według możliwości dziecka, ugruntowania wiadomości i umiejętności.

Przez ciągłość, systematyczność i logikę w układzie materiału, przez czynną, poszukującą postawę dziecka, przez poznawanie drogą wszystkich analizatorów i w warunkach normalnych dla danych treści poznania oraz przez zjednoczenie teorii z praktyką — metoda ta wpływa na usprawnienie czynności korowych, ówoczy plastyczność, rozwija dynamizm, a więc stwarza warunki sprzyjające prawidłowej rozbudowie mechanizmów poznawczych.

Przez stopniowe, systematyczne włączanie wychowanków w nurt życia społecznego i nacisk położony na sdynamiczowanie inicjatywy i własnej twórczości dziecka oraz przez pracę zespołową i kolektywne rozwiązywanie zagadnień kształtuje się charakter, wzrasta wiara we własne siły i możliwości wraz z jednoczesnym rozwojem postawy czynnej w stosunku do doskonalenia życia i pracy. Wychowanek dynamizuje się i wzdraża się również do czynnej postawy w zespole i do odpowiedzialności za pracę.

Metoda " ośrodków pracy " przez swą swoistą organizację zajęć pozwala nie tylko na szerokie zastosowanie aktywności dzieci w procesie nauczania, ale cały ten proces opiera na tej aktywności, którą traktuje jako podstawową zasadę poznawczą, co wysoce przekracza granice zastosowania w praktyce otrzymywanych uprzednio wiadomości teoretycznych. Cała organizacja procesu nauczania jest w tej metodzie przystosowana do tego podstawowego założenia. Przy czym wchodzi tu w grę możność kontrolowania nabytych przez dziecko wiadomości poprzez stosowanie ich w działalności praktycznej. Wobec powiązania umysłowej pracy dziecka z pracą fizyczną w metodzie tej kontrola nad rozumieniem jest stała i miarodajna.

Metoda ta kształtuje w pewien sposób strukturę swego programu, czerpiąc od najmłodszych klas bogate treści z otaczającego życia społecznego najbliższego środowiska i ze środowiska przyrodniczego.

Te pierwsze treści przekraczają i przynajmniej wprowadzają, wychowawca, stopniowo w nurt życia społecznego, wprowadzając go i manipulując tym i wzbudzając społeczny i paraliżujący, w nim świadomości jego roli i roli w środowisku i kształtując świadomość, rozum, w tym tym postawę

Świat pamiątek i opracowywanie metody ośrodków pracy z materiałami zgromadzone metodycznie w Muzeum Instytutu Pedagogiki
Specjalnej, gdzie różne działy pracy pedagogiki specjalnej są obrazowane w wystawach zmiennych w zakresie różnych szczegółowych rozwiązań w zagadnieniach tej metody.

Jedno z tych szczegółowych zagadnień metody ośrodków pracy opracował Stefan Dziedzic w swojej rozprawie doktorskiej pt.: Kompensacja zadań metody ośrodków pracy w zakresie poznawania u dziecka-debila.

Obecnie, w związku z 40-leciem Instytutu Pedagogiki Specjalnej przygotowuje się zbiorowa praca poświęcona tej metodzie.

*✓ Analiza koncepcji i materiałów wydanych z prac naukowych ośrodków i innych źródeł
jaki był Janina Kornaś, która miała z prac Instytutu być tym, który w ten sposób "wzrostł"*

W zakresie problematyki dzieła niedostępnym w tych społeczeństwach w kręgu prac Instytutu ukazały się prace dr Natalii Han-Ilgiewicz której zasadniczym kierunkiem badań nieletnich są zjawiska związane z procesami wykołajenia społecznego i resocjalizacji nieletnich.

Stąd - w oparciu o autentyczny materiał dokumentarny - zebrany w ciągu kilkunastu lat na terenie szkół specjalnych, poradnictwa, dyskusji kierowanych w zespołach i konsultacji indywidualnych - obok licznych artykułów w czasopiśmie specjalistycznych ukazały się następujące pozycje:

Z zakresu wczesnej profilaktyki wykołajenia - "Potrzeby psychiczne dziecka" /Refleksje charakteriologiczne/ PZWS, wyd. I 1959r., wyd. II 1961 r., wyd. III 1963r., stron 136.

Publikacja pomyślana jako łącznik pomiędzy szkołą a poradnią psychologiczną, praca uwzględniająca zagadnienia dostępnej dla nauczyciela-wychowawcy diagnostyki praktycznej "Niezdolności chłopców" /Typy plastyczności psychicznej w diagnostyce szkolnej/

PZWS, wyd.I 1958r., wyd.II 1960r., str.340 /wyczerpane/, wyd. III - przygotowane do druku.

"Trudności wychowawcze i ich tło psychiczne" - jako próby analizy odchyleń od normy psychiki nieletnich w zakresie sfery aktywności, kontaktów międzypersonalnych i integracji oraz metod pomocniczych i rewalidacji. PZWS, wyd.I 1961r., str.332.

"Konflikt dziecka z prawem karnym" - skrypt wykładów w latach 1945-1963 Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej.

"Więź rodzinna u młodzieży społecznie niedostosowanej" i "Próba analizy podstawowych założeń wychowania w zakładach dla społecznie niedostosowanych" /w druku/. Omówione zostały tu takie problemy jak immunitet psychiczny, frustracja i inne.

Na ukończeniu jest obecnie praca pt. "Problemy rodzinne w pedagogice specjalnej" stanowiące wynik zestawienia dokumentacji o jednostkach społecznie niedostosowanych z wynikami przeprowadzonej, po dziesięciu latach, katannezy.

Do zakresu tych prac z kręgu Instytutu zaliczyć należy opracowane przez Andrzeja Jasieńskiego zagadnienie poczucia odpowiedzialności nieletnich oraz problem profilaktyki wykolejania się dzieci i młodzieży opracowane źródłowo w rozprawie doktorskiej Ottona Lipkowskiego pt. *Analiza sytuacji w zakresie opieki nad dziećmi społeczeństwa - problem widzenia rodziny resocjalizacji.*

Teoretyczne podstawy akcji resocjalizacyjnej wypracowuje Instytut Kryminologii PAN pod kierunkiem Stanisława Batawii, o którego licznych pracach oraz pracach jego współpracowników informują sprawozdania PAN oraz redagowane przez niego Archiwum Kryminologii.

Wśród publikacji z zakresu resocjalizacji nieletnich i młodocianych otwierających nowe drogi tej pracy wymienić nale-

ży cenną pracę W.i H; Swidów pt. Młodocieni w więzieniu /¹⁹⁶¹Ar 95/,
A. Pawełczyńskiej - przestępczość grup nieletnich /1964/ oraz
praca Haliny Spionek - Trudności wychowawcze a przestępstwa nie-
letnich.

W 1947 r. zakres prac Instytutu znacznie się rozszerzył.
Obok istniejących już zakresów prac pedagogiki specjalnej tzn.
pedagogiki głuchych, niewidomych i oligofreników i społecznie
nieadaptowanych, powstał kierunek prac obejmujący problematykę
terapeutycznego oddziaływania na d z i e c i c h o r e i k a-
l e k i e.

W związku z tym wyraźnie zaznaczyła się potrzeba opraco-
wania teoretycznych podstaw tej pracy.

W 1956r. ukazała się "Terapia wychowawcza" Janiny Doroszewskiej
/praca habilitacyjna/, a w 1962r. tejże autorki - "Nauczyciel
w zakładzie leczniczym" - oraz cały szereg jej artykułów w Szko-
le Specjalnej.

Do dalszego opracowania tych problemów przyczynią się nie-
wątpliwie przyczynki dające szeroki przegląd konkretnych przypad-
ków z dzieckiem chorym, jak prace T. Nowackiego, Z. Zbyszewskiej,
Góreckiego, Krzewskiej Ireny i inne.

^{Vtricko wykazywana, PWR, 1957;}
^{brak danych, PWR, 1955;} Z pośród nich prace Z. Szymańskiej ¹⁹⁶²/Dziecko nerwicowe/ oraz
^{trudno wymienić w ogóle} prace Z. Włodarskiego ¹⁹⁶⁰/Laboratoria rehabilitacji psychicznej dzieci/ i Gerstmana
"Wpływ rodziców na zaburzenia emocjonalne dzieci/ - mają specjal-
ne znaczenie dla poznania problematyki nerwowości dzieci.

C a ł o ś ć p r o b l e m a t y k i p e d a g o g i k i
s p e c j a l n e j opracowała M. Grzegorzewska w postaci skryp-
tu swoich wykładów, co stanowi zarys opracowanego przez tę autor-
kę podręcznika pedagogiki specjalnej.

W nieco luźniejszym związku, do tego cyklu należy opracowa-

ne przez Marię Grzegorzewską o g ó ł n y c h p o d s t a w
r e w a l i d a c j i opartych na budzeniu i wzbogacaniu dyna-
mizmu adaptacyjnego jednostki /Szkoła Specjalna Nr 1, 1963r./
i szereg artykułów tegoż autora.

J.Doroszevska pracuje nad problemem adaptacji, jako pod-
stawy klasyfikacji pedagogiki specjalnej.^{1/}

W dalszym ciągu sprawozdania naszego podajemy stan badań
katedry pedagogiki specjalnej^{2/} oraz instytucji, których prace
naukowe są organizacyjnie powiązane w ramach danej instytucji.

W 1957r. powołano do życia K a t e d r ę P e d a g o -
g i k i S p e c j a l n e j przy Wydziale Pedagogicznym Uniwers-
yteku Warszawskiego, która w 1963/4 została podzielona na dwie zakłady: 1/ Pedagogiki
Leczniczej, 2/ Problemu Resocjalizacji Młodzieży.

W Zakładzie Pedagogiki Leczniczej, którego obecni pracow-
nicy są jednocześnie pracownikami Instytutu, prace badawczo-
naukowe /a na tym tle dydaktyczne, a więc przygotowujące nowe
kadry pracowników naukowych/ idą w kierunku poznawania swoistości
psychiki głuchych, niewidomych i oligofreników, na szukanie
dróg rewalidacyjnych w kierunku wykrywania organiczno-funkcyj-
nalnych przyczyn niedostosowania społecznego, oraz w kierunku
wypracowywania problematyki warunków psychicznych /kształtowa-
nych przez zmienione wskutek choroby warunki środowiska wewnętrznego/

1/ Na razie na ten temat ukazał się jej artykuł "Zagadnienie
adaptacji w świetle pedagogiki specjalnej" sygnalizujący
większą pracę przygotowywaną obecnie do druku. /Szkoła Spec-
jalna/.

Marian Jakubowski podjął próbę zastosowania pedagogiki spe-
cialnej do opracowania systemu Janusza Korczaka.

2/ Katedry pokrewne podały stan swoich badań często obejmujące
i zjawiska odchyleń od normy w swoich sprawozdaniach.

nego i zewnętrznego dziecka chorego oraz wypracowywanie form terapii wychowawczej opartej na znajomości tych warunków.

Tematyka ta jest przedmiotem zarówno osobistych prac pracowników Zakładu, czym stwarza podstawy analizy tych zagadnień na seminariach ze studentami, jak również jest tematem prac magisterskich i doktorskich.

Przez pracowników tego Zakładu są prowadzone nadto: 1/ 1/ wspólnie z Instytutem i Komisją Kompensacji Zmysłów PAN, która subsydiuje te badania, zbiorowe prace terenowe pod kierownictwem M. Grzegorzewskiej. W obecnym stadium tej szeroko pomyślanej pracy /patrz prace Instytutu/ jest zorganizowane zbieranie materiału do opracowania porównawczej analizy kompensacji u niewidomych, 2/ prace Janiny Doroszewskiej dotyczące zjawisk obciążenia wysiłkiem ośrodkowego układu nerwowego, 3/ prace dotyczące frustracji i defrustracji u upośledzonych i uszkodzonych wszelkiego typu.

Opracowanie obu powyższych problemów wchodzi również w zakres wyżej referowanych prac Instytutu - 4/ pracami nad różnymi formami braku adaptacji uzależnionymi od swoistych odchyśleń od normy osobników będących pod opieką pedagogiki specjalnej. Wszystkie te 3 ostatnie kierunki prac łączą się w całość, która jest pomyślana jako monografia opracowująca problem adaptacji osobniczej i społecznej w pedagogice specjalnej.

Praca nad frustracją jest pracą zbiorową, w której biorą udział pracownicy Zakładu i Instytutu Pedagogiki Specjalnej. Również w tymże zespole zbiorowoopracowywane jest zagadnienie terapii wychowawczej dzieci chorych przedszkolnych.

1/ Wymieniamy tu tylko prace zasadnicze o charakterze kierunkowym, wokół których ogniskują się prace o charakterze bardziej szczegółowym.

Działalność badawcza pracowników Zakładu Problemów Resocjalizacji Młodzieży objęła następujące zagadnienia: - opis i interpretację podkultur marginesu społecznego, - /podkultura chuligańska, podkultura środowiska nieletnich w zakładzie poprawczym i dla młodocianych, w więzieniach/,

- założenia badawcze oraz metoda postępowania diagnostycznego w zastosowaniu do poszczególnych wypadków społecznego nieprzystosowania /przestępczość nieletnich i młodocianych/.
- metoda ośrodków pracy, jako jedna z podstawowych dróg rewali-dacji dzieci upośledzonych,
- zagadnienie roli wychowawcy w zakładach leczniczych.

Na opracowywanie tych problemów składają się następujące /prócz artykułów/ większe prace Stanisława Jedlewskiego:

- Problemy resocjalizacji młodzieży niedostosowanej społecznie.
- Zagadnienia wychowania moralnego, 1961r. PZWS.
- Nieletni w zakładach poprawczych. Warszawa 1962r. Wiedza Pow. oraz Czesława Czupowa /również poza artykułami/:
- Czy Johnny stanie się gangsterem? Uwagi o metodach walki z przestępczością młodzieży. Warszawa 1959r. Wiedza Pow.
- Niebezpieczne ulice. U źródeł chuligaństwa. Materiały i refleksje. Współautorem książki jest Stanisław Manturzewski. Warszawa 1960r., Iskry.
- Potrzeby młodzieży, a trudności wychowawcze. Wolne Studium Pedagogiczne T99 - skrypt - 1962r.
- Młodzież a przestępstwo. Zarys resocjalizacji metodą indywidualnych przypadków. t.I i II Warszawa 1962r. NK.

Do prac naukowych w zakresie pedagogiki specjalnej włączyły się w biegu 20-lecia PRL również i Związek Zawodowy Głuchych i Niewidomych oraz Sekcja Szkolnictwa Specjalnego Zarządu Główny ZNP.

Fragmenty sprawozdań /całe sprawozdanie będzie drukowane w jednym z najbliższych numerów Szkoły Specjalnej/ tych Związków dotyczące ich prac naukowych przytaczamy poniżej.

Związek Niewidomych

W roku 1956 wyłoniła się konkretna myśl utworzenia przy Związku stałej komórki badawczo-eksperymentalnej, której celem byłoby przeprowadzenie badań naukowych i uzasadnień teoretycznych dla osiągnięcia pełnej i wszechstronnej rehabilitacji niewidomych i świeżo ociemniałych. Powstaje więc tzw. Centralny Ośrodek Tyflogiczny, który wciąga do współpracy około 30 specjalistów różnych dyscyplin naukowych, jak socjologów, pedagogów, lekarzy i psychologów. On ostatni, na terenie województwa: warszawskiego, łódzkiego, krakowskiego, poznańskiego i szczecińskiego przeprowadzają wywiady z niewidomymi, sporządzają życiorysy osób o różnym poziomie wykształcenia i sytuacji środowiskowej, a liczba tych zebranych życiorysów dochodzi do tysiąca. W ciągu tych 3 lat, w związku z poradnictwem zawodowym, prowadzone były, przy pomocy odpowiednio dobieranych testów, badania psychologiczne młodzieży i dorosłych niewidomych, dla wykazania ilorazu inteligencji.

Z inicjatywy Związku została przeprowadzona ankietyzacja, przez poszczególne Prezydium Rad Narodowych, a otrzymane dane statystyczne, opracował przy współudziale GUS-u St. Łopatto

w broszurze pt. "Niewidomi w Polsce".

W okresie swojej działalności COT wydaje 9 zeszytów o tematyce tyfologiczno-informacyjnej "Sprawa niewidomych" /zeszyt VII i VIII obejmuje "Historię niewidomych" w zarysie opracowanie dr E. Grodeckiej/. Szereg prac związanych z zagadnieniami tyfologicznymi różnych autorów znajduje się w maszynopisie w Bibliotece Związkowej. Celem pogłębienia prowadzonych badań COT nawiązuje przede wszystkim kontakt z Komisją Kompensacji Narządów Zmysłów PAN, która częściowo dotowała prowadzone prace również w dziedzinie tyfotechniki, umożliwiającą adaptację przyrządów pozwalających niewidomym opanowanie nowych zawodów w elektrotechnice. Np. między innymi na terenie Związku był zorganizowany kurs radiotechniczny dla zainteresowanej tą dziedziną młodzieży.

Stopniowo wzbogaca się biblioteka tyfologiczna obcojęzyczna, a niektóre z poważniejszych pozycji, jak też i broszury traktujące o rehabilitacji tłumaczone są na język polski.

W ostatnim okresie COT zmienia charakter swojej działalności przekształcając się, w znacznym stopniu, z placówki naukowo-badawczej na usługowo-rehabilitacyjną.

Należy jeszcze nadmienić, że PZN współpracuje z Ośrodkiem Badań Naukowych *Instytut Spółdzielni Kulturalnej* ZSI, Towarzystwem Psychologicznym, Towarzystwem Walki z Kalectwem oraz Towarzystwem Okulistycznym biorąc czynny udział w akcji profilaktycznej dla zwalczania ślepoty.

P o l s k i Z w i ą z e k G ł u c h y c h

"K o m i s j a N a u k o w a d o S p r a w G ł u c h o t y przy Polskim Związku Głuchych została zorganizowana w 1959r. /Przewodniczący Kazimierz Kirejczyk/. W ramach Komisji powołano sekcje: medyczno-audiologiczną, psychologiczną, pedagogiczną, rehabilitacji zawodowej, rehabilitacji mowy, wychowania fizycznego, artystyczną i socjalną.

Komisja Naukowa prace swe wiązała z potrzebami głuchych, dlatego przeprowadziła analizę obecnej ich sytuacji, opracowała projekty zmian oraz wykonała szereg prac zmierzających do ich realizacji.

Sprawozdanie sygnalizuje szereg tytułów opracowań o charakterze przyczynkowym związanych z kształtowaniem się mowy i myślenia u dzieci głuchych oraz ich kształcenia.^{1/} Ponadto:

- Opracowywane są i nadsyłane monografie placówek i instytucji zajmujących się sprawą głuchych.
- Zorganizowano wspólnie z Instytutem Matki i Dziecka oraz ZNP Sesję Naukową w sprawie reformy opieki i kształcenia dzieci głuchych, przed którą PZGł. opublikował swoje stanowisko w tej sprawie:

1/ Najważniejsze prace i publikacje:

- 1/ W. Jelska, K. Głogowski i St. Siła-Nowicki - bibliografia z różnych dziedzin głuchoty.
- 2/ L. Gappertowa: "Analiza wyników nauczania w szkołach dla dzieci głuchych, ze szczególnym uwzględnieniem mowy i myślenia".
- 3/ K. Kirejczyk: "Organizacja i rozwój szkolnictwa specjalnego dla dzieci głuchych w Polsce".
- 4/ St. Siła-Nowicki: "Kształtowanie się mowy i myślenia u dzieci głuchych w różnych systemach kształcenia".
- 5/ K. Kirejczyk: "Reforma dotychczasowego systemu kształcenia dzieci głuchych".
- 6/ L. Kostencki: "Opieka nad małym dzieckiem głuchym".
- 7/ K. Diehl, E. Stankowski i St. Siła-Nowicki: "Zakożenia teoretyczne i wskazówki do opracowania słownika migowego".
- 8/ A. Czechowicz: "Organizacja walki z analfabetyzmem głuchych"

- Opracowano i wysłano na IV Światowy Naukowy Kongres Głuchych w Sztokholmie 25 referatów, z których część stanowiła całkowicie nowy wkład w sprawę rehabilitacji głuchych.
- Złożono w archiwum związane z historią głuchych w Polsce oraz zorganizowano bibliotekę naukową związaną z problematyką głuchych".

S e k c j a S z k o l n i c t w a S p e c j a l n e g o
przy Z a r z ą d z i e G ł ó w n y m Z N P do najważniejszych
osiągnięć w zakresie teoretycznych prac pedagogicznych zalicza
stworzenie wydawnictwa: "Biblioteka Szkolnictwa Specjalnego"
i wydanie w jego ramach 9 następujących pozycji:

1. - Biuletyn Zarządu Krajowej Sekcji Szkolnictwa Specjalnego
ZNP. Warszawa, wrzesień 1957r.
2. - Biuletyn Zarządu Krajowej Sekcji Szkolnictwa Specjalnego
ZNP. Warszawa, styczeń 1958r.
3. - Szkolnictwo Specjalne - Wybrane zagadnienia z działu nie-
dowidzących. Warszawa, kwiecień 1958r.
4. - Szkolnictwo Specjalne - Wybrane zagadnienia z działu przed-
szkoli specjalnych. Warszawa, czerwiec 1958r.
5. - Szkolnictwo Specjalne - Wybrane zagadnienia z działu mło-
dzieży moralnie zaniedbanej. Warszawa, luty 1959r.
6. - Szkolnictwo Specjalne - Wybrane zagadnienia z działu
szkolnictwa dla dzieci chorych. Nasz Księgarnia, Warszawa
1959r.
7. - Dzieci opóźnione w rozwoju umysłowym. Nasza Księgarnia,
Warszawa 1960r.
8. - Wychowanie dzieci upośledzonych umysłowo. Nasza Księgarnia
Warszawa 1960r.

9. - Dzieci trudne. Nasza Księgarnia, Warszawa 1961r.

Przy współpracy z szeregiem placówek oraz naukowcami pracującymi w ośrodkach pozawarszawskich zorganizowano następujące sesje naukowe:

1. - w sprawie dzieci i młodzieży niedostosowanej społecznie
2. - w sprawie reformy opieki i kształcenia dzieci głuchych
3. - w sprawie nauczania i wychowania dzieci przebywających na leczeniu w szpitalach

Przebieg obrad, uchwały i wnioski na nich podjęte znalazły szerokie odbicie w prasie codziennej i wydawnictwach naukowych oraz były przedmiotem szeregu obrad w sprawie ich realizacji.

Sekcje prowadzi ponadto szeroko zakrojoną akcję pisania monografii placówek szkolnictwa specjalnego na terenie całego kraju oraz organizuje kursy wakacyjne i śródroczne konferencje doszkalające dla nauczycieli szkolnictwa specjalnego.

W obrębie Ministerstwa Zdrowia różne placówki opieki nad dzieckiem coraz częściej podejmują badania naukowe w zakresie pedagogiki specjalnej.

W Zakładzie Pedagogiki Leczniczej Instytutu Matki i Dziecka prowadzone są prace naukowo-badawcze i usługowe w stosunku do dzieci chorych, co decyduje o ścisłym powiązaniu prac teoretycznych z praktyką. Prowadzone są również prace nad dziećmi głuchymi i upośledzonymi umysłowo /K.Kierejczyk - Głusi; ^(1957 r.) także - ^{Kamionka} Dzieci ^{o opóźnionym sprawności} opóźnionych w rozwoju umysłowym; ^(1964 r.) uczęszczające do szkół specjalnych

Podajemy dla przykładu niektóre sygnalizowane obecnie prace tam prowadzone:

1. Badania rozwoju psychicznego ze szczególnym uwzględnieniem poziomu inteligencji dzieci głuchych;
2. Badanie lateralizacji u dzieci głuchych;
3. Zależność seplenienia od wad słuchu i poziomu rozwoju inteligencji u dzieci.

Inną placówką Ministerstwa Zdrowia związaną z problemami Pedagogiki Specjalnej jest Zakład Patologii i Rozwojowej przy Katedrze Pediatrii Akademii Medycznej /liczne drukowane prace I. Bielickiej wraz z jej współpracownikami/. W Zakładzie analizują problem odchyleń od normy dziecka opuszczonego przez matkę /tak ur.hospitalium lub choroba sieroca/ oraz opracowują drogi rewalidacyjne w tym zakresie.

Problemy pedagogiki specjalnej są również przedmiotem badań naukowych w Sennatorium Neuropsychiatrii Dziecięcej w Garwolinie. Instytucja ta wiąże się ściśle, personalnie z pracami Instytutu Pedagogiki Specjalnej ze względu na udział jej dyrektora dr St. Wawrzyńczyka w pracach Instytutu.

Naturalnie, że referując udział różnych instytucji w pracy badawczej nad pedagogiką specjalną, należałoby wymienić szereg innych jeszcze, których prace są publikowane w czasopiśmie specjalistycznych.

W działalności Ministerstwa Sprawiedliwości podkreślić należy objęcie troskliwą opieką zainicjowaną przez młodzież akademicką akcję studenckich kół pomitencjarnych. Łączy ona studentów różnych wydziałów i ma za

zadanie pogłębianie oraz inicjowanie wiedzy teoretycznej o problemach kryminologicznych obok wnikliwie przeprowadzonych praktyk w różnego rodzaju placówkach wychowujących młodzież wykojejoną i zagrożoną wykojejeniem.

Studenci organizują zjazdy, obozy wędrowne nie tylko dla członków kół penitencjarnych ale i w zakresie opieki postpenitencjarnej co stwarza warunki umożliwiające zbieranie bogatych materiałów dla opracowań naukowych.

Na specjalną uwagę zasługuje nawiązywanie i utrzymywanie kontaktów osobistych z jednostkami szczególnie osamotnionymi i załamanyymi.

W zakresie pracy podanej rozwój inicjatywy studentów może być bardzo różnorodny i bogaty, gdyż Ministerstwo okazując żywe zainteresowanie dla tej akcji i popierając ją licznymi subwencjami /stypendiami, finansowanie obozów, honoraria dla wykładowców wybranych przez młodzież/ stara się jej rozwój oroczyś życzliwą opieką.

W Biuletynie ^{Ministerstwa} Ministerstwa ukazują się coraz częściej głosy przedstawicieli nauki i doświadczonych praktyków na temat licznych zagadnień, mających związek z zadaniami penitencjarnymi widzianymi w aspekcie różnych dyscyplin naukowych. Biuletyn ogłosił m.in. konkurs na wspomnienia i uwagi ^{nowatorów} nowatorów co może być cennym materiałem dla dalszych opracowań w tej dziedzinie.

Troska Ministerstwa Sprawiedliwości o podnoszenie poziomu pracy zarysowuje się wyraźnie również i w corocznie organizowanych kurso-konferencjach dla kuratorów sądowych. Kursy te nie tylko pogłębiają wiedzę teoretyczną ale wprowadzają uczestników także w istotę różnych zjawisk społecznych drogą hospitowania placówek

akcji resocjalizacyjnej i profilaktycznej.

W roku bieżącym Ministerstwo Sprawiedliwości zwróciło si^ę do IPZ z prośbą o wznowienie kursu sędziów dla nieletnich, co również wykazuje dążenie do stałego pogłębiania pracy sędziów dla nieletnich i znaczenie wspólnego zorganizowania działania różnych resortów.

Efektywność i harmonizowanie wysiłków w przeciwdziałaniu wykołajaniu ^z młodzieży przejawia się między innymi w tworzeniu budzeniu inicjatywy społecznej, która ujawnia się m.in. w tak ciekawych akcjach jak akcja - Pruszków, polegająca na zrzeszaniu młodzieży w świetlicach, terenach sportowych, klubach i włączeniu jej do prac użytecznych społecznie, co znowu stwarza bardzo bogate pole obserwacji naukowych.

W czasopiśmie Nowe Prawo oraz Państwo i Prawo bardzo wszechstronnie zostały omówione problemy walki z chuligaństwem. Temu zagadnieniu poświęcone ^z zbiorowe rozprawy pod red. Jerzego Sawickiego /przestępstwa chuligańskie w p.prawie karnym oraz "chuligaństwo" 1956r./.

W pracach naukowych opracowujących ^z problematykę specjalną w stosunku do dorosłych mamy szeroko rozwiniętą akcję rewalidacyjną dorosłych niewidomych, głuchych, oligofreników, przewlekłe chorych i kalek narządów ruchu. Akcję tę rozpoczął i rozwija dalej w czynie, słowie i piśmie - oddany całkowicie sprawie rewalidacji Aleksander Hulek /obecnie kierujący tą akcją w ONZ/. Wśród licznych jego publikacji wymienić należy:

- Problemy psychologiczne w rehabilitacji inwalidów, PZWS, 1961
- Wydajność pracy inwalidów, a stopień doznanego kalectwa.
Zdrowie Publiczne Nr 2152.
- Współczesne kierunki rozwoju rehabilitacji inwalidów, 1960 PTL
- Dobór zajęć inwalidów. Min.Pracy i Opieki Społecznej, 1951r.

Zarówno cele pedagogiki specjalnej, jak i jej charakter i drogi pracy - zadecydowały o tym, że już w krótkim czasie swego istnienia wypracowała duże wartości w metodzie poznawania dziecka, oraz w formach i metodzie pracy dydaktyczno-wychowawczej; przeszła też w krótkim czasie ciekawe etapy rozwoju i nasilenie prac swoich, krytycznej ich analizy i koniecznych uzupełnień.

Dzięki rozwojowi organizacyjnemu szkolnictwa specjalnego wzrósł i wzbogacił się warsztat pedagogiki specjalnej. Narosły doświadczenia i obserwacje, należy je obecnie umiejętnie wykorzystać i zastosować w praktyce.

Celowe, ale nieśmiałe i bardzo nieliczne próby przenoszenia metody ośrodków pracy do szkół podstawowych dla dzieci normalnych należałoby rozszerzyć i dać tej metodzie zasłużone prawo obywatelstwa w najniższych klasach tej szkoły.

Będzie to duży i cenny wkład pedagogiki specjalnej w budowie warunków wychowania nowego, myślącego, twórczego, uspołecznionego człowieka.